

Jaarverslag 2016-2017

Bijzondere leerstoel

'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten'

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Tilburg School of Theology

Tilburg University

Vooraf

Het KSGV – *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychologische aspecten' is sinds 1 oktober 1994 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Marinus H.F. van Uden. Vanaf september 2009 combineert de bijzondere leerstoelhouder zijn activiteiten met die van gewoon hoogleraar Religiepsychologie aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Tilburg University. De bijzondere leerstoel was tot eind 2013 ondergebracht bij de Faculteit Geesteswetenschappen, departement Cultuurwetenschappen van de Tilburg University.

Vanaf 1 januari 2014 is de bijzondere leerstoel voor een eerste termijn van vijf jaar verplaatst naar de Tilburg School of Catholic Theology. De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel bestond vanaf dat moment uit de leden: prof. dr. Jos Corveleyn (Katholieke Universiteit Leuven), dr. Frans Derks, voorzitter (KSGV), prof. dr. Hans Alma (Universiteit voor Humanistiek), prof. dr. Staf Hellemans (UvT) en prof. dr. Marcel Sarot (UvT).

De 'Stichting Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid' (SLGV) is belast met het verwerven en beheren van geldmiddelen ten behoeve van de leerstoel. Het bestuur van de SLGV wordt gevormd door dr. Frans Derks (voorzitter), drs. Guus van Loenen (penningmeester) en dr. Miranda Vroon-Van Vugt (secretaris). Laatstgenoemde fungeert, als studiesecretaris van het KSGV, tevens als coördinator van commissie en stichting.

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht. De rol en functie van levensbeschouwing en geloof in de sector van de geestelijke gezondheidszorg blijft het eerste aandachtsveld. De leerstoelhouder richt zich met name ook op het tot stand brengen van promotieonderzoek rond het centrale thema van de leerstoel: religie/levensbeschouwing en geestelijke gezondheid.

A. Onderzoeksactiviteiten

Het thema 'Religie en coping' is al langere tijd een centraal thema. De afgelopen jaren is verder gewerkt aan de ontwikkeling en inzet in diverse onderzoeken van de zgn. Receptive Coping Scale. Deze schaal sluit aan bij de gedachten over zinvinding die reeds in de oratie uit 1996 van de leerstoelhouder werden verwoord. We zijn erin geslaagd een betrouwbaar instrument te ontwikkelen dat in staat is een vorm van religieus copinggedrag te meten dat niet direct gerelateerd is aan een traditioneel godsconcept. Het gaat om een manier van met problemen omgaan door zich vertrouwvol open te stellen voor oplossingen die zich aandienen.

In het verlengde hiervan is eerder gewerkt aan het tot stand brengen, samen met dr. Jos Pieper en dr. Hessel Zondag, van een overzichtsboek waarin ons onderzoek op het terrein van 'religious and receptive coping' van de afgelopen jaren werd bijeengebracht. Dit boek is in 2014 verschenen als het eerste deel van een nieuwe reeks 'International Series in Mental Health and Religion' (editor: prof.dr. Marinus van Uden) onder de titel: 'Knockin' on Heaven's Door'. *Religious and Receptive Coping and Mental Health*.

Met dr. Hessel Zondag werd onderzoek gedaan naar de relatie tussen narcisme, ritualiteit en religieuze coping. Over de resultaten van dit onderzoek verschenen de afgelopen jaren enkele artikelen (waaronder: Hessel Zondag & Marinus van Uden. "My special Prayer". *On Self, God and Prayer. European Journal for Mental Health*, 2014, 3-19).

In het verlengde van dit onderzoek is samen met dr. Hessel Zondag een nieuw onderzoek opgestart onder de titel 'Persoon, Zin en Spiritualiteit'. Het ging hierbij om een grootschalig kwantitatief vragenlijstenonderzoek onder diverse doelgroepen. Instrumenten die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld en gebruikt, werden hier ingezet om de diverse bevindingen uit eerder onderzoek te staven en te nuanceren. Aan de analyse en verwerking van de data is de afgelopen tijd gewerkt. In 2017 is samen met dr. Hessel Zondag een samenvattend boek onder de titel 'Losing my Religion? Religious and Spiritual Coping in Times of Individualisation' verschenen, als deel 3 van de "International Series in Mental Health and Religion".

In samenwerking met prof. dr. Jos Pieper (TST) werd een dissertatieproject (uitvoerder dr. Leonie van der Valk) opgezet dat in kaart probeerde te brengen wat de betekenis is van het bidden voor hoogopgeleide Marokkaans-Nederlandse moslimvrouwen. Hoe gaan zij met problemen om en welke rol speelt bidden daarbij? De promotie heeft op 21 december 2016 plaats gevonden aan de Tilburg University.

Samen met prof. dr. Wouter van Beek (Tilburg University) werd een dissertatieproject begeleid rond het thema 'Creativiteit en Wicca'. Uitvoerder was dr. Léon van Gulik. Dit proefschrift op basis van reeds gepubliceerde artikelen is op 31 mei 2017 afgerond met een promotie aan de Tilburg University.

Tot slot werd samen met prof. dr. G. Glas (Vrije Universiteit Amsterdam) het plan uitgewerkt om een dissertatieproject te formuleren rond de activiteiten van de psychiater drs. Piet Verhagen, die al jaren werkzaam is in het werkveld psychiatrie en religie. De promotie zal naar verwachting in 2018 plaats vinden aan de Tilburg University.

Met diverse personen met dissertatieplannen op het terrein van religie en geestelijke gezondheid zijn verkennende gesprekken gevoerd. Zo werd gesproken met de theoloog Peter Pijpers over een proefschrift rond "Djinn en psychose". Met de psychiater Annette Alfiero-Tombroek over "Zingeving en Ouderenzorg". En met klinisch psycholoog-psychoanalyticus

Mohsen Edrisi over “Vasten en Religieuze Coping”.

Met de psychologe Ria de Bruin-Van der Knaap werd dit concreter en werd een aanvraag voor opname in de graduate school voorbereid onder de titel “Religieuze coping, cognitieve vermogens en zelfbeeld. Een onderzoek onder reformatorische en katholieke jongeren”.

B. Promotiebegeleidingen

In het verleden (tot en met 2015) werden een elftal proefschriften onder begeleiding van de leerstoelhouder tot stand gebracht (Jos Pieper, 1988; Anke Bisschops, 1993; Hans Alma, 1998; Corja Menken-Bekius, 1998; André Mulder, 2000; Tijs Michels, 2004; Maerten Prins, 2006; Margreet De Vries-Schot, 2006; Peter de Rijk, 2010; Sjaak Körver, 2013; Laurie Faro, 2015).

Afgerond in 2016 en 2017 en in voorbereiding voor het jaar 2018 en 2019 zijn thans de dissertaties (zie ook onder A):

Naam promovendus: dr. L. van der Valk.

Titel onderzoek: ‘Steun zoeken bij Allah. Religiositeit, bidden en religieuze coping van Nederlandse, hoogopgeleide moslima’s van Marokkaanse afkomst’.

Promotiedatum: 21 december 2016.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. J. Pieper.

Naam promovendus: dr. L. van Gulik.

Titel onderzoek: ‘Moongazers & Trailblazers. Creative Dynamics in Low Country Wicca’.

Promotie gepland: 31 mei 2017.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. W. van Beek

Naam promovendus: drs. P. Verhagen.

Titel onderzoek: ‘Religie en psychiatrie’.

Promotie gepland: 2018.

Instelling: Tilburg University.

Promotores: prof. dr. M. van Uden, prof. dr. G. Glas.

Naam promovendus: drs. M. de Bruin-van der Knaap.

Titel onderzoek: ‘Religieuze coping, cognitieve vermogens en zelfbeeld. Een onderzoek onder reformatorische en katholieke jongeren’. Aanvraag voor opname in graduate school van TST.

Promotie gepland: 2019.

Instelling: Tilburg University.

Promotoren: prof. dr. M. van Uden en prof. dr. J. Pieper.

C. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Lid promotiecommissie ‘Confining Frailty. Making place for ritual in rest and nursing homes’. Martijn de Ruijter. Tilburg University 16 november 2016.
- Lid promotiecommissie en promotor bij proefschrift ‘Steun zoeken bij Allah. Religiositeit, bidden en religieuze coping van Nederlandse, hoogopgeleide moslima’s van Marokkaanse afkomst’. Leonie van der Valk. Tilburg University 21 december 2016.
- Lid promotiecommissie en promotor bij proefschrift ‘Moongazers & Trailblazers. Creative Dynamics in Low Country Wicca’. Leon van Gulik. Tilburg University 31 mei 2017.
- Editor in chief van de bij Shaker Verlag, Aachen (Duitsland) uitgegeven reeks ‘International Series in Mental Health and Religion’.
- Lid Internationalen Gesellschaft für Religionspsychologie und Religionswissenschaft; International Association for the Psychology of Religion.
- Senior-onderzoeker van de Nederlandse Onderzoekschool voor Theologie en Religiewetenschap (Noster).
- Lid van het Nederlands Instituut van Psychologen.
- Supervisor Psychodiagnostiek Nederlands Instituut van Psychologen.
- Lid, supervisor en leertherapeut van de Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie.
- Lid van de Landelijke Vereniging van Vrijgevestigde Psychologen & Psychotherapeuten.
- Lid en supervisor van de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie.
- Voorzitter van het Bestuur van het KSGV, Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid.
- Voorzitter van de Redactie van de door het KSGV te Tilburg uitgegeven reeks over ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid’.
- Bestuursdeelnemer binnen de FZGG, Federatie Zingeving Geestelijke Gezondheid, vanaf 2016.
- Lid van de Editorial Board van het ‘Archive for the Psychology of Religion’.
- Lid van de redactieraad van ‘Psyche & Geloof. Tijdschrift van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten.
- Voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de Geestelijke Verzorging’ aan de Rijksuniversiteit Groningen vanwege het KSGV (leerstoelhouder: mevr. prof. dr. Hetty Zock).
- Voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de psychiatrie’ aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Arjan Braam).
- Voorzitter Commissie van Toezicht bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de maatschappelijke aspecten’ aan de Tilburg University vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Jos Pieper).
- Voorzitter Commissie van Toezicht bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse’ aan de KU Leuven vanwege het KSGV (leerstoelhouder: prof. dr. Herman Westerink).
- Vice-voorzitter curatorium bijzondere leerstoel ‘Psychotraumatologie’ (leerstoelhouder:

prof. dr. Rolf Kleber) aan de Universiteit Utrecht.

- BIG-geregistreerd gezondheidszorgpsycholoog.
- BIG-geregistreerd psychotherapeut.
- BIG-geregistreerd klinisch psycholoog (specialist).
- Werkzaam als vrijgevestigd klinisch psycholoog-psychotherapeut in eigen praktijk te Heerlen.

D. Voordrachten, lezingen, congresdeelname, advisering e.d.

- Congresdeelname Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie ‘Springlevend.’ Veldhoven, 10-11 november 2016.
- Overleg met Zorgnet Icuvo, Vlaanderen over samenwerkingsmogelijkheden met KSGV, Brussel, België, 23 november 2016.
- Deelname studiedag ‘Geestelijk gezond? Karl Jaspers: Psyche en Grenservaring’. KSGV, Utrecht, 17 februari 2017.
- Congresdeelname Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie ‘Veerkracht’ MECC, Maastricht, 5-7 april 2017.
- Lezing bij gelegenheid van oratie prof. dr. Herman Westerink. Leuven, 18 mei 2017.
- Overleg directie AMN in kader onderzoek onder jongeren met hun landelijk af te nemen instrumentarium. Utrecht, 1 september 2017.
- Lezing bij gelegenheid van presentatie deel 3 in Reeks ‘International Series in Mental Health and Religion’. Losing my Religion? Tilburg, 15 september 2017.
- Presentatie onderzoeksresultaten enquête onder KSGV leden, Tilburg, 15 september 2017.
- Overleg met Ucsia, Universitair Centrum St. Ignatius Antwerpen over samenwerking tussen KSGV en Ucsia rond gezamenlijke studiedagen, publicaties, leerstoelen in Vlaanderen. Tilburg, 8 november 2017.
- Congresdeelname Vereniging voor Gedragstherapie en Cognitieve Therapie ‘Netwerken’ Veldhoven, 9-10 november 2017.

E. Publicaties 2016-2017

Vanaf januari 2014 opgenomen in onderzoeksprogramma van de TST.

“De laatmoderne transformatie van religie. De casus van het nieuwe katholicisme”.

Binnen de vierde onderzoekslijn: “The Transforming of Spiritual Care in Late Modernity”.

2016

- Marinus H.F. van Uden & Hessel J. Zondag. Religion as an existential resource. On meaning giving, religious coping and rituals. *European Journal for Mental Health*, 2016, 3-17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5708/EJMH.11.2016.1-2.1> [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed].

2017

- Hessel Zondag & Marinus van Uden. *Losing my Religion? Religious and spiritual coping in times of individualisation*. Aachen: Shaker, 2017 [boek, reviewed, wetenschappelijk].
- L. van der Valk, J. Pieper, M. van Uden. Bidden als vorm van religieuze coping bij moslima's van Marokkaanse afkomst. *Yearbook for Ritual and Liturgical Studies*, Vol. 33 (2017) 74–91. DOI 10.21827/5a2e428f5f36b [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed].

Te verschijnen en gepland in 2018

- L. van der Valk, J. Pieper & M. van Uden. Vertrouwen op Allah. Religieuze coping van hoogopgeleide Nederlandse moslima's van Marokkaanse afkomst. *Religie en Samenleving*, 2018, 13-1, 5-27. [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed].
- Marinus van Uden & Lia Vergouwen (red.). Weerloos - Weerbaar. *Culturele en morele componenten van verlies*. KSGV, Tilburg, 2018.
- M. van Uden & H. Zondag. From religious towards spiritual coping? In: J. Först & J. Pieper (red.). *Waar blijft het christendom? Inhouden, methoden en bronnen van zingeving in de laatmoderne samenleving, 2018 (under review)*.
- Marinus van Uden, Jos Pieper, Hans Alma & Jacques Körver. "Bridges over troubled water". Coping, religious coping and the receptive coping scale. In: D. Wulff (Ed.). *The Oxford Handbook for the Psychology of Religion*. New York: Wiley, 2018, xx-xx. [boekbijdrage, wetenschappelijk]
- L. van Gulik, M. van Uden, W. van Beek. Wicca in de lage landen. *Yearbook for Ritual and Liturgical Studies*, 2018 (*in process*). [wetenschappelijk tijdschrift, peer reviewed].

Heerlen, december 2017